Euroopa Parlament
2019-2024

Kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon

2023/2028(INI)

27.6.2023

RAPORTI PROJEKT

põhiõiguste olukorra kohta Euroopa Liidus 2022. ja 2023. aastal
(2023/2028(INI))

Kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon

Raportöör: Katarina Barley

SISUKORD

lk

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK.....3

SELETUSKIRI 11

EUROOPA PARLAMENDI RESOLUTSIOONI ETTEPANEK

põhiõiguste olukorra kohta ELis 2022. ja 2023. aastal
(2023/2028(INI))

Euroopa Parlament,

– võttes arvesse Euroopa Liidu lepingut (ELi leping) ja Euroopa Liidu toimimise lepingut (ELi toimimise leping),

– võttes arvesse Euroopa Liidu põhiõiguste hartat (edaspidi „põhiõiguste harta“),

– võttes arvesse Euroopa Liidu Kohtu praktikat[1],

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta määrust (EL, Euratom) 2020/2092, mis käsitleb üldist tingimuslikkuse korda liidu eelarve kaitsmiseks[2] (edaspidi „õigusriigi tingimuslikkuse määrus“),

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. aprilli 2021. aasta määrust (EL) 2021/692, millega luuakse kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1381/2013 ning nõukogu määrus (EL) nr 390/2014[3],

– võttes arvesse määrust (EL) 2017/1939, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel[4],

– võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrust (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus)[5],

– võttes arvesse direktiivi (EL) 2017/1371, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil[6],

– võttes arvesse nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsust 2008/913/JSK teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega[7],

– võttes arvesse komisjoni 16. septembri 2021. aasta soovitust (EL) 2021/1534 ajakirjanike ja teiste meediatöötajate kaitse, turvalisuse ja võimestamise tagamise kohta

---

[1] Muu hulgas: komisjon *vs.* Ungari (ühingute läbipaistvus), kohtuasi C-78/18, EU:C:2020:476; Euroopa Kohtu (teine koda) 6. oktoobri 2022. aasta otsus kohtuasjas C-241/21: I. L. *vs.* Politsei- ja Piirivalveamet, ECLI:EU:C:2022:753.
[2] ELT L 433I, 22.12.2020, lk 1.
[3] ELT L 156, 5.5.2021, lk 1.
[4] ELT L 283, 31.10.2017, lk 1.
[5] ELT L 119, 4.5.2016, lk 1.
[6] ELT L 198, 28.7.2017, lk 29.
[7] ELT L 328, 6.12.2008, lk 55.

Euroopa Liidus[8],

– võttes arvesse komisjoni 9. detsembri 2021. aasta teatist „Kaasavam ja kaitsvam Euroopa: vaenukõne ja vaenukuritegude lisamine ELi kuritegude loetellu“ (COM(2021)0777),

– võttes arvesse komisjoni 5. märtsi 2020. aasta teatist „Võrdõiguslik liit: soolise võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025“ (COM(2020)0152),

– võttes arvesse komisjoni 24. juuni 2020. aasta teatist „Ohvrite õigusi käsitlev ELi strateegia (2020–2025)“ (COM(2020)0258),

– võttes arvesse komisjoni 12. novembri 2020. aasta teatist „Võrdõiguslikkuse liit: LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025“ (COM(2020)0698),

– võttes arvesse nõukogu 2. märtsi 2022. aasta järeldusi rassismi ja antisemitismi vastase võitluse kohta,

– võttes arvesse komisjoni 2. detsembri 2020. aasta teatist „Strateegia põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks ELis“ (COM(2020)0711),

– võttes arvesse komisjoni 6. detsembri 2022. aasta aruannet „Põhiõiguste kaitset toetav kodanikuühiskonna tegutsemisruum ELis – 2022. aasta aruanne Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamise kohta“ (COM(2022)0716),

– võttes arvesse komisjoni 13. juuli 2022. aasta teatist „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta. Õigusriigi olukord Euroopa Liidus“ (COM(2022)0500),

– võttes arvesse komisjoni 8. detsembri 2022. aasta soovitust eelvangistust kandvate kahtlustatavate ja süüdistatavate menetlusõiguste ning materiaalsete kinnipidamistingimuste kohta[9],

– võttes arvesse ettepanekut võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, milles käsitletakse avalikus elus osalevate inimeste kaitsmist ilmselgelt põhjendamatute või kuritarvituslike hagide eest (üldsuse osalemise vastased strateegilised hagid) (COM(2022)0177) (edaspidi „üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide direktiiv“),

– võttes arvesse ettepanekut võtta vastu nõukogu 7. detsembri 2022. aasta direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta isikute võrdse kohtlemise valdkonnas sõltumata isiku rassilisest või etnilisest päritolust, isikute võrdse kohtlemise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes sõltumata isiku usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest, naiste ja meeste võrdse kohtlemise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas ning seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega ning millega jäetakse direktiivist 2000/43/EÜ välja artikkel 13 ja direktiivist 2004/113/EÜ artikkel 12 (COM(2022)0689),

– võttes arvesse ettepanekut võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv

[8] ELT L 331, 20.9.2021, lk 8.
[9] ELT L 86, 24.3.2023, lk 44.

võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta naiste ja meeste võrdse kohtlemise ja võrdsete võimaluste valdkonnas tööhõive ja elukutse küsimustes ning millega jäetakse direktiivist 2006/54/EÜ välja artikkel 20 ja direktiivist 2010/41/EL artikkel 11 (COM(2022)0688),

– võttes arvesse Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) aruandeid, eelkõige 2022. aasta aruannet põhiõiguste olukorra kohta,

– võttes arvesse inimõiguste ülddeklaratsiooni,

– võttes arvesse ÜRO inimõiguste ja põhivabaduste kaitset käsitlevaid õigusakte, ÜRO inimõiguste olukorra üldise korrapärase läbivaatamise protsessi soovitusi ja aruandeid ning ÜRO konventsioonide järelevalveorganite kohtupraktikat ja Inimõiguste Nõukogu erimenetlusi,

– võttes arvesse Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni, mis avati allkirjastamiseks Istanbulis 11. mail 2011 (edaspidi „Istanbuli konventsioon“),

– võttes arvesse Euroopa Nõukogu 23. märtsi 2023. aasta aruannet „Human Rights Defenders in the European Council Area in Times of Crises“ (Inimõiguste kaitsjad Euroopa Nõukogu riikide piirkonnas kriiside ajal), mis koostati pärast 24.–25. oktoobril 2022 Dublinis toimunud Euroopa Nõukogu inimõiguste voliniku büroo korraldatud inimõigustealast arutelu[10],

– võttes arvesse Euroopa Liidu ühinemist Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga käsitleva lepingu 17. märtsi 2023. aasta muudetud eelnõu,

– võttes arvesse oma 11. novembri 2021. aasta resolutsiooni demokraatia ning massiteabevahendite vabaduse ja mitmekesisuse tugevdamise kohta ELis: tsiviil- ja kriminaalõiguse kohaste meetmete lubamatu kasutamine ajakirjanike, valitsusväliste organisatsioonide ja kodanikuühiskonna vaikima sundimiseks[11],

– võttes arvesse oma 15. detsembri 2021. aasta resolutsiooni korruptsiooni, reeglitevastaselt tehtud kulutuste ning ELi ja riiklike rahaliste vahendite omastamise vastaste ennetusmeetmete hindamise kohta erakorraliste rahaliste vahendite ja kriisiga seotud kuluvaldkondade puhul[12],

– võttes arvesse oma 17. veebruari 2022. aasta resolutsiooni soovitustega komisjonile Euroopa mittetulundusühingute ja mittetulunduslike organisatsioonide põhikirja kohta[13],

– võttes arvesse oma 8. märtsi 2022. aasta resolutsiooni kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemise kohta Euroopas[14],

– võttes arvesse oma 10. märtsi 2022. aasta resolutsiooni õigusriigi ja Euroopa Kohtu

---

[11] ELT C 205, 20.5.2022, lk 2.
[12] ELT C 251, 30.6.2022, lk 48.
[13] ELT C 342, 6.9.2022, lk 225.
[14] ELT C 347, 9.9.2022, lk 2.

otsuse tagajärgede kohta[15],

– võttes arvesse oma 10. märtsi 2022. aasta otsust Pegasuse ja samaväärse salajälgimiseks mõeldud nuhkvara kasutamist käsitleva uurimiskomisjoni moodustamise ning selle uurimisobjekti, vastutusalade, liikmete arvu ja ametiaja kohta (2022/2586),

– võttes arvesse oma 9. juuni 2022. aasta resolutsiooni õigusriigi ja Poola riikliku taastekava võimaliku heakskiitmise kohta[16],

– võttes arvesse oma 6. juuli 2022. aasta resolutsiooni läbipõimunud diskrimineerimise kohta Euroopa Liidus: Aafrika, Lähis-Ida, Ladina-Ameerika ja Aasia päritolu naiste sotsiaal-majanduslik olukord[17],

– võttes arvesse oma 15. septembri 2022. aasta resolutsiooni, mis käsitleb ettepanekut võtta vastu nõukogu otsus, millega tehakse Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 alusel kindlaks, et on ilmne oht, et Ungari rikub oluliselt liidu aluseks olevaid väärtusi[18],

– võttes arvesse oma 5. oktoobri 2022. aasta resolutsiooni ELi asundustes elavate roma kogukondade olukorra kohta[19],

– võttes arvesse oma 15. detsembri 2022. aasta resolutsiooni Katariga seotud korruptsioonikahtluste ning vajaduse kohta suurendada ELi institutsioonides läbipaistvust ja vastutust[20],

– võttes arvesse oma 19. aprilli 2023. aasta resolutsiooni diskrimineerimise vastase võitluse kohta ELis – kauaoodatud horisontaalne diskrimineerimisvastane direktiiv[21],

– võttes arvesse oma 11. mai 2023. aasta resolutsiooni ELi-USA andmekaitseraamistiku pakutava kaitse piisavuse kohta[22],

– võttes arvesse oma 11. novembri 2021. aasta resolutsiooni Poola *de facto* abordikeelu esimese aastapäeva kohta[23],

– võttes arvesse oma 7. juuli 2022. aasta resolutsiooni USA Ülemkohtu otsuse kohta tühistada abordiõigus Ameerika Ühendriikides ning vajaduse kohta kaitsta abordiõigust ja naiste tervist ELis[24],

– võttes arvesse oma 3. mai 2022. aasta resolutsiooni vähemuste tagakiusamise kohta veendumuste või usu tõttu[25],

---

[15] ELT C 347, 9.9.2022, lk 168.
[16] ELT C 493, 27.12.2022, lk 108.
[17] ELT C 47, 7.2.2023, lk 184.
[18] ELT C 125, 5.4.2023, lk 463.
[19] ELT C 132, 14.4.2023, lk 29.
[20] ELT C 177, 17.5.2023, lk 109.
[21] P9_TA(2023)0111.
[22] P9_TA(2023)0204.
[23] ELT C 205, 20.5.2022, lk 44.
[24] ELT C 47, 7.2.2023, lk 268.
[25] ELT C 465, 6.12.2022, lk 33.

– võttes arvesse kodukorra artiklit 54,

– võttes arvesse põhiseaduskomisjoni arvamust,

– võttes arvesse kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjoni raportit (A9-0000/2023),

A. arvestades, et EL rajaneb ELi lepingu artikli 2 ja põhiõiguste harta kohaselt sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste austamine; arvestades, et liikmesriikidel peaksid olema need samad väärtused;

B. arvestades, et meediavabadus, pluralism ja sõltumatus ning ajakirjanike turvalisus on väljendus- ja teabevabaduse õiguse äärmiselt olulised osad ning ELi ja selle liikmesriikide demokraatliku toimimise jaoks väga tähtsad; arvestades, et viimastel aastatel on ajakirjanikud ja meediategelased Euroopas ja välismaal üha enam ohus;

C. arvestades, et korruptsioon ohustab tõsiselt demokraatiat ja õigusriiki; arvestades, et mõnes liikmesriigis tekitab korruptsioonivastane võitlus jätkuvalt suurt muret; arvestades, et õigusriigi tingimuslikkuse määruse eesmärk on kaitsta liidu eelarvet õigusriigi põhimõtete rikkumise eest;

D. arvestades, et kohtusüsteemi sõltumatust, mis on võimude lahususe demokraatliku põhimõtte oluline eeldus ja põhiõiguste austamise tagamisel keskse tähtsusega, kimbutavad tõsised ohud või mõnes liikmesriigis õõnestatakse seda isegi struktuurselt;

E. arvestades, et Euroopa Nõukogu inimõiguste voliniku 2023. aasta märtsi hinnangu kohaselt on inimõiguste kaitsjate olukord Euroopas murettekitavalt halvenenud;

F. arvestades, et Euroopa piiridel on esinenud mitmeid rändajate surmajuhtumeid ja inimõiguste rikkumisi, mis on tingitud ebatõhusast haldamisest ja ametivõimude ebaproportsionaalsest jõu kasutamisest;

G. arvestades, et viimaseid aastaid iseloomustab organiseeritud vastuseis naiste ja tütarlaste õigustele; arvestades, et soolise vägivalla, sealhulgas seksuaalvägivalla ja vägistamisjuhtumite levimus on terves Euroopa Liidus endiselt suur;

H. arvestades, et rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimine on nii ajalises mõõtmes kui ka eri liikmesriikide elanikkonnarühmades endiselt väga levinud; arvestades, et antisemitism, islamofoobia ja rassism on püsivad vihkamise ja diskrimineerimise vormid; arvestades, et paremäärmuslus ohustab eriti diskrimineerimise ohvriks langenud inimesi ja ühiskonda tervikuna;

I. arvestades, et LGBTIQ+inimeste diskrimineerimine ja nende vastu suunatud vägivald jätkub kogu ELis; arvestades, et LGBTIQ+inimesi diskrimineeritakse ja tõrjutakse endiselt mitmes liikmesriigis;

J. arvestades, et vaenukõne juhtumid on ELis viimastel aastatel järjest sagenenud[26], mis on

[26] Lühitutvustus „Combating hate speech and hate crime in the EU“ (Vaenukõne ja vaenukuritegude vastu võitlemine ELis), Euroopa Parlamendi uuringuteenistus, juuni 2022.

peamiselt tingitud sotsiaalmeedia kasutajate arvu suurenemisest ja asjaolust, et vaenukõne vohab internetis; arvestades, et vaenukõne võib viia vaenukuritegudeni;

K. arvestades, et EL põhineb sotsiaalsete, kultuuriliste ja majanduslike õiguste edendamisel;

L. arvestades, et ELi ühinemine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga on ELi lepingu artikli 6 lõike 2 kohane kohustus ja endiselt esmatähtis;

Õigusriik ja õiguskaitse kättesaadavus

1. mõistab teravalt hukka asjaolu, et 2022. aastal jõudis vangistatud ajakirjanike arv ülemaailmselt taas rekordilisele tasemele; nõuab kiiret kokkulepet üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide direktiivi suhtes, mis peaks pakkuma sisulist ja laiaulatuslikku kaitset kuritarvituslike kohtuasjade vastu;

2. on sügavalt mures suureneva korruptsiooni pärast teatavates liikmesriikides, eelkõige kõrgeid ametnikke ja poliitikuid hõlmavate juhtumite puhul; on mures ELi korruptsioonivastase raamistiku erineva rakendamistaseme pärast liikmesriikides;

3. rõhutab, et kohtusüsteemi sõltumatus ning tõhus kontrolli- ja tasakaalustussüsteem, mis võivad liikmesriigiti erineda, on õigusriigi põhikomponendid; mõistab hukka liikmesriikide valitsuste katsed kohtusüsteemi sõltumatut otsustusprotsessi poliitiliselt mõjutada või seda kontrollida;

4. toetab taaste- ja vastupidavusrahastu kasutamist ning horisontaalseid eeltingimusi ELi rahaliste vahendite külmutamiseks, et võidelda korruptsiooni ning õigusriigist taganemise vastu liikmesriikides; rõhutab, et eri tingimuslikkuse meetmete abil piiratud rahalisi vahendeid tuleb vabastada ainult siis, kui õigusriigi, korruptsiooni ja inimõigustega seotud peamised probleemid on tegelikult ja asjakohaselt lahendatud; kutsub Euroopa Ülemkogu üles tegema kindlaks, kas Ungari on ELi lepingu artikli 7 lõike 2 alusel oluliselt ja jätkuvalt rikkunud ELi väärtusi;

Vabadused

5. märgib ühinemis-, sõna- ja kogunemisvabaduse kasvavat ohtu; kordab, et rahumeelse kogunemise õigust võib piirata üksnes juhul, kui see on õigusaktidega ette nähtud ning kui see on vajalik ja proportsionaalne liidu poolt tunnustatud üldiste huvide või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitsmiseks;

6. rõhutab, et demokraatia aluseks oleva väljendus- ja teabevabaduse õiguse tagamiseks peab teave olema üldiselt kättesaadav ja mitmekesine, ning toonitab, et tagatud peab olema kunstivabadus;

7. rõhutab kodanikuühiskonna organisatsioonide olulist rolli kodanikuaktiivsuse, põhiõiguste ja demokraatliku osalemise edendamisel Euroopas; nõuab komisjoni strateegiat ja ühiseid reegleid kõigis liikmesriikides, et edendada sellist regulatiivset ja poliitilist keskkonda, kus ei esine heidutavat mõju, ähvardusi ja rünnakuid;

8. tuletab meelde, et põhiõiguste harta artikli 6 kohaselt on igaühel õigus vabadusele ja turvalisusele, mis tähendab, et liidus tuleks kaitsta kõiki meelevaldse vahistamise eest;

9. mõistab hukka antisemiitlike, islamivastaste ja rassistlike vahejuhtumite sagenemise ELis; taunib asjaolu, et sageli ei teatata ametivõimudele diskrimineerimise, rassistlike ja ksenofoobsete kuritegude juhtumitest, mis toob kaasa *de facto* karistamatuse;

10. juhib tähelepanu sellele, et igapäevaelus toimuv andmestamine ja andmeskandaalid näitavad seda, et õigus isikuandmete kaitsele muutub üha olulisemaks; kordab oma muret isikuandmete kaitse üldmääruse ebaühtlase kohaldamise pärast;

11. mõistab teravalt hukka põhiõiguste laiaulatuslikud rikkumised ja ebaproportsionaalse vägivalla kasutamise liikmesriikide ametivõimude poolt liidu piiridel;

Võrdsus ja väärikus

12. taunib asjaolu, et ettepanek võtta vastu horisontaalne diskrimineerimisvastane direktiiv on olnud 14 aastat nõukogus blokeeritud;

13. tuletab meelde, et sooline vägivald on väga levinud kõigis liidu liikmesriikides; mõistab hukka tagasilöögid naiste õigustes mõnes liikmesriigis, eelkõige ohutule ja seaduslikule abordile juurdepääsu keelamise;

14. tuletab meelde, et rassismist, ksenofoobiast, usulisest sallimatusest või inimese puudest, seksuaalsest sättumusest, soolisest identiteedist, sooväljendusest ja sootunnustest ajendatud vaenukuriteod ja vaenukõne on äärmuslikud diskrimineerimise näited;

15. väljendab heameelt komisjoni algatuse üle lisada ELi toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 esitatud ELi kuritegude loetellu vaenukõne ja vaenukuriteod;

16. väljendab heameelt asjaolu üle, et komisjon viitas esimest korda ELi lepingu artikli 2 üksikule rikkumisele, kui ta pöördus Euroopa Liidu Kohtusse Ungari lastekaitseseaduse tõttu, mille varju oli peidetud muid eesmärke;

Sotsiaalsed, majanduslikud ja keskkonnaalased õigused

17. tunnistab, et vaesus on veel üks diskrimineerimise vorm, mis viib põhiõiguste rikkumiseni; kutsub komisjoni, nõukogu ja liikmesriike üles töötama välja vaesuse vähendamise poliitika, pöörates erilist tähelepanu lastele;

18. väljendab heameelt nõukogu 30. jaanuari 2023. aasta soovituse üle piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise[27], sest see on samm edasi Euroopa sotsiaalõiguste samba 14. põhimõtte rakendamisel;

19. rõhutab, et digiüleminek on valdkonnaülene protsess, mis mõjutab juurdepääsu kõigile teenustele, eelkõige tervishoiule, ja põhiõiguste kasutamist;

20. märgib, et eluase ei ole kaup, vaid vajadus, ning see on ühiskonnas täieliku osalemise

[27] ELT C 41, 3.2.2023, lk 1.

eeltingimus;

21. väljendab heameelt selle üle, et ÜRO Inimõiguste Nõukogu tunnustas 8. oktoobril 2021 universaalset õigust pääseda juurde tervislikule ja kestlikule keskkonnale;

Põhiõigustega seotud institutsioonilised kaitsemeetmed

22. väljendab heameelt edusammude üle, mida on tehtud pärast läbirääkimiste jätkumist ELi ühinemiseks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga 2020. aasta juunis, ning 2023. aasta märtsis saavutatud esialgse kokkuleppe üle ühinemisdokumentide muudetud eelnõude suhtes;

23. toetab Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti tööd andmete analüüsimisel diskrimineerimise dokumenteerimiseks ning väljendab heameelt edasise arengu üle selles valdkonnas; väljendab heameelt komisjoni ettepanekute üle võtta vastu kaks direktiivi võrdõigusasutuste standardite kohta, mille eesmärk on tagada ELi diskrimineerimisvastaste reeglite parem rakendamine ja jõustamine;

24. tuletab meelde, kui oluline on Euroopa Liidu Kohtu asjakohane kohtupraktika, millega toetatakse põhiõiguste austamist ja määratletakse täpsemalt õigusriik;

°

° °

25. teeb presidendile ülesandeks edastada käesolev resolutsioon nõukogule ja komisjonile.

SELETUSKIRI

Inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõigused on Euroopa Liidu alusväärtused, mis on sätestatud ELi lepingu artiklis 2 ja põhiõiguste hartas. Nende väärtuste kaitsmine ja aktiivne edendamine on nii ELi institutsioonide kui ka liikmesriikide kohustus. Raportöör on arvamusel, et viimastel aastatel on kogu Euroopa Liidus põhiõiguste austamine murettekitavalt vähenenud ja on oht, et üksmeel Euroopa ühiste väärtuste suhtes kaob.

Aastatel 2022 ja 2023 seisis EL silmitsi uute enneolematute probleemidega. Jätkuvalt COVID-19 pandeemia kahjuliku mõjuga tegeledes on Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu suurendanud miljonite oma kodust lahkuma sunnitud inimeste sissevoolu. Sellest tulenevalt peaks raport asjakohaselt väljendama nendest asjaoludest tulenevaid põhiõigustega seotud küsimusi, sealhulgas i) erakorraliste õigusaktide kasutamist ja nende mõju kodanikuühiskonna organisatsioonide tegutsemisruumile, ii) vaba meedia rolli demokraatlike süsteemide toimimises, iii) sotsiaalsete õiguste kaitset ning iv) pagulaste ja rändajate põhiõiguste kaitset.

Raportööri lähenemisviis

Raportööri eesmärk on koostada põhjalik raport, milles on toodud esile kõnealustel aastatel toimunud peamised arengusuundumused.

Raport peaks eelkõige edasi andma põhiõiguste olukorra üldised suundumused Euroopa Liidus aastatel 2022 ja 2023. See peaks siiski hõlmama ka süsteemseid probleeme üksikutes liikmesriikides, tingimusel et selles küsimuses on käimas menetlus Euroopa tasandil, sealhulgas ELi lepingu artikli 7 kohased menetlused, rikkumismenetlused ning Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu otsused.

Struktuur

Kõigi asjakohaste elementide hõlmamiseks on raporti projekt üles ehitatud põhiõiguste peamiste teemade ümber, tuginedes üldjoontes põhiõiguste harta peatükkidele. Selle asemel et keskenduda ainult mõnele prioriteedile või konkreetsele rühmale ning arvestades algatusraportite kuni neljaleheküljelist pikkust, püüab raportöör anda üldise ülevaate, mille alusel saab liigitada kõik põhiõigustega seotud küsimused. Seda saab täiendada ja ka täiendatakse muudatusettepanekute esitamise etapis.

Peamised kategooriad on järgmised.

Õigusriik ja õiguskaitse kättesaadavus

Selles peatükis käsitletakse muu hulgas vaba meedia rolli, erakorraliste õigusaktide kasutamist, parlamentaarseid õigusi, kohtusüsteemi sõltumatust, korruptsiooni mõju ja õigusriigi tugevdamise menetlusi Euroopa tasandil.

Vabadused

Selles peatükis käsitletakse muu hulgas kollektiivseid vabadusi, nagu kogunemis- ja ühinemisvabadus, samuti isikuvabadusi, nagu õigus vabadusele ja turvalisusele, mõttevabadus, isikuandmete kaitse, väljendus- ja teabevabadus ning varjupaigaõigus.

Võrdsus ja väärikus

Selles peatükis käsitletakse muu hulgas õigust mittediskrimineerimisele soo, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu. Samuti hõlmab see õigust isiku füüsilise ja vaimse puutumatuse austamisele, eelkõige seoses vaenukõne ja vaenukuritegudega.

Sotsiaalsed, majanduslikud ja keskkonnaalased õigused

Selles peatükis käsitletakse muu hulgas vaesust kui diskrimineerimist, sotsiaalset ebavõrdsust, digitaalset vaesust, eluaset, juurdepääsu haridusele ja tööhõivele, kollektiivläbirääkimiste õigust ning õigust tervislikule ja kestlikule keskkonnale.

Põhiõigustega seotud institutsioonilised kaitsemeetmed

Selles peatükis käsitletakse muu hulgas selliste institutsioonide nagu Euroopa Nõukogu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu, Euroopa Kohtu, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti, Euroopa Prokuratuuri ning liikmesriikide kohtute ja võrdõigusasutuste rolli.